

Een archeologische begeleiding op het terrein van het toekomstige winkelcentrum aan de Hoofdstraat te Leens, gemeente de Marne (Gr)

M.J.M. de Wit

ARC-Rapporten 2009-113

Groningen
2009
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologische begeleiding op het terrein van het toekomstige winkelcentrum aan de Hoofdstraat te Leens, gemeente de Marne (Gr)

ARC-Rapporten 2009-113
ARC-Projectcode 2009/002

Tekst

M.J.M. de Wit

Afbeeldingen

J.P. Mendelts, B. Schomaker & M.J.M. de Wit

Redactie

N. van Malssen

Status

definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

Beheer en plaats van documentatie

ARC bv

ISSN 1574-6887

Groningen, 2009

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

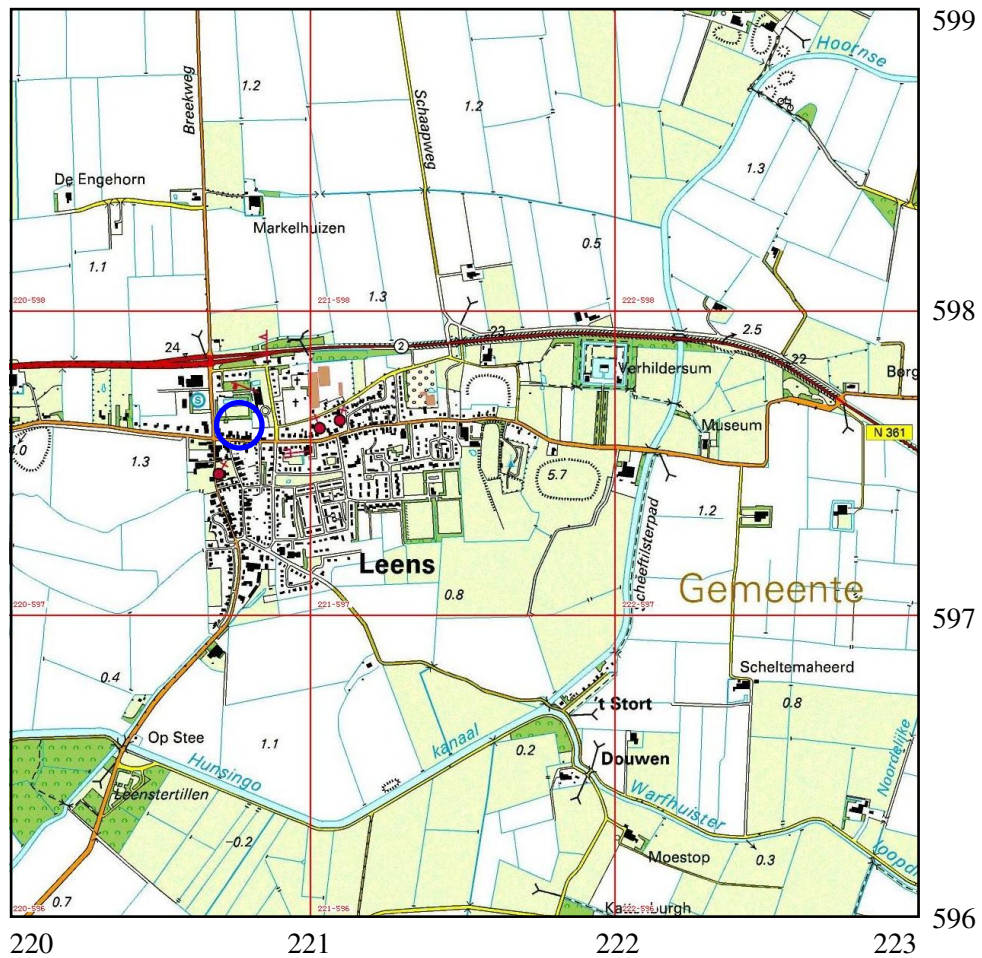
Projectnaam	Leens Winkelcentrum
Projectcode	2009/002
Archisnummer	34215
Projectleider	M. de Wit
Contact	050-5736646, m.de.wit@arcbv.nl
Opdrachtgever	Roelofs advies en ontwerp B.V., dhr. R. Marsman
Contact	06-57577339, r.marsman@roelofsadviesenontwerp.nl
Bevoegd gezag	Gemeente De Marne, vertegenwoordigd door Steunpunt Libau, drs. J. Molema
Contact	050-3126545, molema@libau.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Winkelcentrum
Plaats	Leens
Gemeente	De Marne
Provincie	Groningen
Kaartblad	7A
RD-coördinaten	NW: 220.672/597.654 NO: 220.676/597.579 ZO: 220.893/597.654 ZW: 220.895/597.568
Oppervlakte	2600 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Kwelderrug
Geomorfologie	Kwelder- of oeverwalachtige vlakte, marien
Bodem	Kalkarme poldervaaggrond met lichte zavel
Historische situatie	Bebouwing, 18e eeuws
Archeologische verwachting	Ophogingslagen behorende tot wierde of valge

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Roelofs Advies en Ontwerp B.V. heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Hoofdstraat te Leens. Aanleiding tot dit onderzoek is de voorgenomen bouw van een winkelcentrum annex appartementencomplex. Door deze werkzaamheden worden mogelijk archeologische resten bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹ Naar aanleiding van een archeologisch bureauonderzoek, uitgevoerd door Libau² en een verkennend booronderzoek uitgevoerd door Arcadis³, bleek dat zich op het onderzoeksgebied archeologische waarden kunnen bevinden in de vorm van ophoginglagen, die mogelijk in verband kunnen worden gebracht met een wierde of valge. Het veldwerk vond plaats op 23 – 27 en op 31 maart 2009 en is – in wisselende samenstelling – uitgevoerd door mw. drs. M.C. Blom, mw. drs. M. Essink, dhr. J. Mendelts en drs. S.J. Tuinstra. De projectleiding was in handen van mw. drs. M.J.M. de Wit. Het vondstmateriaal gedetermineerd door drs. J. Schoneveld (ARC bv). Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).⁴

1.2 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksterrein bevindt zich aan de noordkant van de Hoofdstraat te Leens, op de plaatsen waar tot voor kort de panden Hoofdstraat 7, 9, 11, 15, 19 en 21 hebben gestaan (afb. 1).

1.3 Overzicht van de geplande werkzaamheden

Op het onderzoeksgebied zijn de huizen die tot voor kort langs de Hoofdstraat stonden gesloopt. Op het terrein worden winkels en huizen gebouwd, alsmede een parkeerplaats. Aangezien uit milieu-onderzoek is gebleken dat grote delen van het terrein verontreinigd zijn met zware metalen, dient het terrein gesaneerd te worden. Het slopen van de funderingen van de oude panden en verdere ontgravingen ten behoeve van de nieuwbouw langs de Hoofdstraat diende archeologisch begeleid te worden.

1.4 Doel van het onderzoek

In het Programma van Eisen (PvE) dat is opgesteld door mw. drs. E. Schrijer en mw. drs. C. Tulp van De Steekproef en goedgekeurd door drs. J. Molema van steunpunt Libau, zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²Molema, J., 2007: *Bureauonderzoek archeologie Leens centrumgebied en bedrijventerrein*, Groningen.

³Ytsma, W.A., 2007: *Briefrapport inventariserend veldonderzoek archeologie winkelcentrum Leens, gemeente De Marne*. Arcadis 12 december 2007.

⁴De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

- 1 *Is het in de boringen aangetroffen pakket onderdeel van de wierde of is het onderdeel van een aker (valg)?*
- 2 *Zijn er binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig?*
- 3 *Wat is de gaafheid van de sporen?*
- 4 *Wat is de begrenzing van de vindplaats(en)?*
- 5 *Wat is de aard van de sporen; zijn er structuren te herkennen?*
- 6 *Wat is de datering van de structuren en artefacten?*

1.5 Werkwijze

Op aanwijzing van een archeoloog zijn de funderingen van de panden Hoofdstraat 7, 9, 11, 15, 19 en 21 verwijderd.⁵ Na het verwijderen van de funderingen is in de bodem onder de funderingen door de graafmachine met een gladde bak een vlak aangelegd om eventuele archeologische sporen te kunnen documenteren. Het vlak is getekend (schaal 1:50), gefotografeerd, gewaterpast en afgezocht met de metaaldetector. Vondsten zijn verzameld per spoor of per vak van 5×5 m. Het vlak is aangelegd op gemiddeld 0,45 m +NAP. Gaandeweg het onderzoek – dat begon op het terrein van de panden Hoofdstraat 15, 19 en 21 (werkput 1, afb. 3) – bleek dat de in het vooronderzoek aangetroffen ophogingslagen hier niet aanwezig waren. In overleg met de opdrachtgever en het bevoegd gezag is besloten op het terrein van de panden Hoofdstraat 7, 9 en 11 eerst door middel van proefsleuven te bekijken of zich hier wel ophogingslagen bevonden (werkput 2; afb. 3). Toen bleek dat dit niet het geval was, is besloten de verdere archeologische begeleiding hier stop te zetten.

2 Resultaten

2.1 Sporen en structuren

Op het onderzoeksterrein zijn twee opgevolde sloten aangetroffen en een aantal sporen die te maken hebben met de huizen die tot voor kort hier stonden (afb. 4). De sloten en de sporen zijn ingegraven in kwelderzand. De sloot die parallel loopt aan de Hoofdstraat (spoor 2) betreft een oude bermsloot en dateert uit de Nieuwe Tijd (afb. 2). Een deel van de sloot was dichtgestort met kwelderzand (spoor 12), waarschijnlijk ten behoeve van de fundering van de bebouwing langs de Hoofdstraat. In de profieltekening is onder de insteek van de sloot een spoor te zien dat mogelijk een kuil betreft (spoor 906). De datering en exacte functie van dit spoor is onbekend. Een tweede sloot, noordzuid gelegen (spoor 14), sluit aan op de bestaande sloot ten westen van het gemeentehuis dat ten noordoosten van het onderzoeksgebied ligt.

2.2 Vondsten

Tijdens het onderzoek is een aantal vondsten geborgen, bestaande uit aardewerk, glas, bouw materiaal (wandtegels) en Goudse pijpen (bijlagen 1 t/m 4). Het materiaal dateert uit de Nieuwe Tijd (17e – 20e eeuw).

⁵Hoofdstraat 13 wordt op een later tijdstip gesloopt.

Afbeelding 2 Bermsloot (spoor 2) in het vlak (foto boven, voor) en in profiel (foto onder). Foto's: M.J.M. de Wit en J. Mendelts.

3 Samenvatting en conclusie

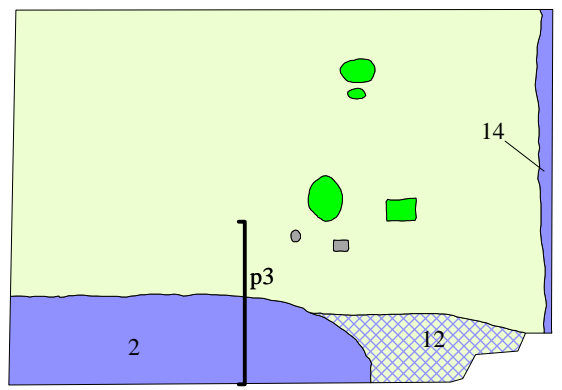
Tijdens de archeologische begeleiding aan de Hoofdstraat te Leens, op de locatie waar een winkelcentrum, huizen en een parkeerplaats worden gebouwd, zijn geen archeologische sporen en vondsten aangetroffen die ouder zijn dan nieuwetijds (17e–20e eeuws). Na het verwijderen van de funderingen van de panden die hier tot voor kort hebben gestaan, zijn in de onderliggende kwelderafzettingen twee sloten (waarvan één bermsloot van de Hoofdstraat) en een aantal sporen die direct in verband kunnen worden gebracht met de afgebroken huizen aangetroffen. Mogelijke ophogingslagen van een wierde of een valge, die zich volgens het vooronderzoek hier zouden bevinden, zijn niet aangetroffen. Door het ontbreken van deze is, na overleg met het bevoegd gezag, besloten de begeleiding te staken, waardier niet de volledige verwijdering van de funderingen door een archeoloog is begeleid.

Afbeelding 3 Overzicht van de archeologisch onderzochte delen van het plangebied, met werkputnummers. Kaart: B. Schomaker.

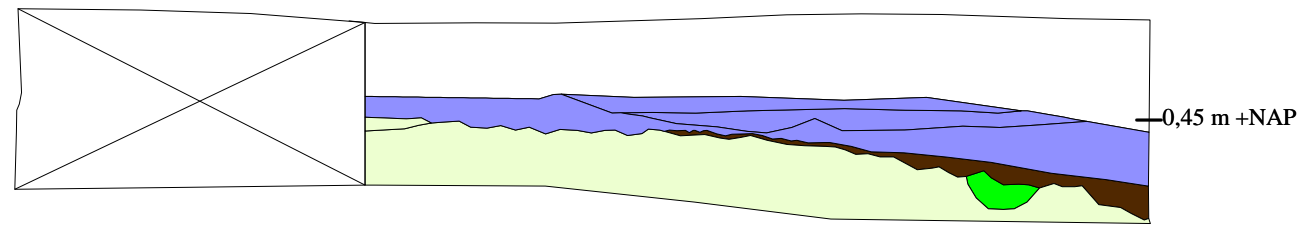
wp 2, schaal 1:500

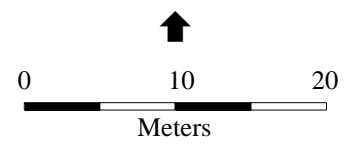
wp 1, schaal 1:500

Legenda

- Bouwvoor
- Kuil
- Onbekend
- Slootvullingen
- Sloot, opgevuld met kwelderzand
- Kwelder
- Insteek
- Profiellijn
- Ingestort profiel

Oostprofiel P3, schaal 1:50

Afbeelding 4 Overzicht van de aangetroffen sporen in werkputten 1 en 2 en profiel 3. Kaart: M.J.M. de Wit & B. Schomaker.

Bijlage 1 Overzicht aardewerk

vondstnr	wp	vl	vak	sp	soort	r	w	b	ov	tot	datering	opm
b	bodemfragment	fai	faience	ip	industrieel porselein							
iw	industrieel wit	majol	majolica	nt	Nieuwe Tijd							
opm	opmerkingen	ov	overige scherven	r	randscherf							
rb	roodbakend aardewerk	sg	steengoed	sp	spoor							
tot	totaal aantal scherven	vl	vlak	w	wandscherf							
wb	witbakend aardewerk	wp	werkput									
09WICV000001	1	0a	2	0	rb	-	2	-	-	2	XVII,XVIII	witte engobe, loodglazuur
09WICV000002	1	0a	21	0	fai	1	1	-	-	2	XVII	fragment van een delfts bordje met WanLi versiering, passende scherven
09WICV000003	1	0a	31	0	rb	-	1	-	1	2	XVIII	fragment van schaal met liggend oor en engobe in kamversiering
09WICV000004	1	0a	42	0	majol	-	1	-	-	1	XVII	blauwe beschildering
09WICV000005	1	0a	32	0	rb	1	1	-	-	2	XVIII	fragment van schaal met ringeloorversiering
09WICV000005	1	0a	32	0	majol	-	1	-	-	1	XVII	polychrome versiering
09WICV000005	1	0a	32	0	ip	1	-	-	-	1	XIX	versiering in blauw
09WICV000005	1	0a	32	0	sg	-	1	-	1	2	XIX	Rijnland, Keuls aardewerk met blauwe versiering, worstoor
09WICV000006	1	0a	22	0	rb	3	-	-	-	3	-	steelpan
09WICV000006	1	0a	22	0	wb	-	1	-	-	1	-	loodglazuur met mangaan
09WICV000007	1	p3	0	904	rb	1	-	-	-	1	XVII, XVIII	
09WICV000009	1	0a	14	0	rb	1	2	2	1	6	XVIII	
09WICV000009	1	0a	14	0	majol	2	1	1	-	4	XVIIIB	blauwe beschildering, Amor
09WICV000009	1	0a	14	0	fai	1	7	1	-	9	XVIIId	voet van knoeflookvaas met blauwe floreale beschildering, merk (G)K
09WICV000010	1	1	0	3	rb	-	1	1	1	3	XVIIIB	worstoor en pootje van grape
09WICV000010	1	1	0	3	wb	1	-	-	-	1	XVIIIB	bandoor
09WICV000011	1	2	0	4	rb	3	3	1	1	8	XVIII	witte engobe, ringeloorversiering
09WICV000011	1	2	0	4	wb	-	-	1	-	1	XVIII	groen loodglazuur
09WICV000011	1	2	0	4	sg	-	1	-	-	1	-	Westerwald
09WICV000012	1	2	0	4	rb	6	12	5	1	24	XVIII	
09WICV000012	1	2	0	4	wb	1	4	-	1	6	XVII, XVIII	bandoortje, groen glazuur
09WICV000012	1	2	0	4	sg	-	1	-	-	1	XIX	Rijnland, bruin steengoed
09WICV000012	1	2	0	4	majol	1	1	2	-	4	XVII	blauwe beschildering
09WICV000012	1	2	0	4	fai	1	3	-	-	4	XVII	blauwe beschildering
09WICV000012	1	2	0	4	iw	2	-	-	-	2	XIX	vloeiblaauw decor
09WICV000012	1	2	0	4	ip	-	2	-	-	2	XIX, XX	blauwe beschildering, deksel
09WICV000014	1	0a	45	0	sg	1	9	-	1	11	XIX	scherven van een zuurvat met horizontale worstoren, bruin glazuur
09WICV000015	1	0a	5	0	rb	2	2	-	-	4	XVII, XVIII	deksel met fijne ringeloorversiering
09WICV000015	1	0a	5	0	wb	-	1	-	1	2	XVII	horizontaal oor, groen, vlekkelig loodglazuur
09WICV000015	1	0a	5	0	fai	-	1	-	-	1	-	blauwe beschildering
09WICV000016	1	0a	15	0	rb	-	-	1	-	1	XVII	Nederrijn, ringeloorversiering
09WICV000016	1	0a	15	0	wb	-	-	-	1	1	XVII, XVIII	horizontaal oor, groen loodglazuur
09WICV000016	1	0a	15	0	majol	-	2	-	-	2	XVII	blauwe beschildering
09WICV000016	1	0a	15	0	fai	-	1	-	-	1	XVII, XVIII	blauwe beschildering
09WICV000017	1	2	0	8	rb	1	1	1	-	3	-	

vondstnr	wp	vl	vak	sp	soort	r	w	b	ov	tot	datering	opm
09WICV000017	1	2	0	8	fai	1	-	-	-	1	XVII,XVIII	blauwe beschildering
09WICV000018	1	2	0	7	rb	-	-	1	-	1	-	fragment van vergiet of lekschaal
09WICV000018	1	2	0	7	majol	1	1	-	-	2	XVII, XVIII	polychrome versiering
09WICV000019	1	1	0	10	rb	2	5	2	2	11	XVIII, XIX	vrijwel compleet steelpannetje, bodem met 5 secundair aangebrachte gaten, witte engobe en ringeloorversiering
09WICV000019	1	1	0	10	wb	1	-	-	-	1	XVII, XVIII	groene loodglazuur
09WICV000019	1	1	0	10	majol	1	1	2	-	4	XVIII	blauwe beschildering
09WICV000019	1	1	0	10	fai	-	1	-	-	1	-	mangaan beschildering
09WICV000019	1	1	0	10	iw	-	-	1	-	1	XIX, XX	
09WICV000019	1	1	0	10	ip	-	-	1	-	1	XIX, XX	blauwe beschildering
09WICV000019	1	1	0	10	sg	-	-	-	1	1	XIX	vrijwel compleet kruikje, Duingen
09WICV000020	1	1	0	9	rb	4	-	-	-	4	XVIII	deel van een pispot
09WICV000020	1	1	0	9	majol	-	1	-	-	1	-	blauwe beschildering
09WICV000021	1	0a	6	0	rb	-	-	-	1	1	XVIII, XIX	fragment van een dik worstoor
09WICV000021	1	0a	6	0	majol	-	3	-	-	3	-	blauwe beschildering
09WICV000022	1	0a	16	0	rb	1	1	1	-	3	XVII, XVIII	ringeloorversiering
09WICV000023	1	1	0	11	-	1	3	1	-	5	XVII	

Bijlage 2 Overzicht glas

vondstnummer	put	vlak	vak	spoor	categorie	kleur	aantal	opmerkingen	datering
09WICV000001	1	1	–	9	vensterglas	groen	1	–	n.t.
09WICV000009	1	0a	14	0	vensterglas	groen	1	–	n.t.
09WICV000012	1	2	0	4	flessenglas	groen	1	fragment van ui-vormige fles	XVII, XVIIIA
09WICV000012	1	2	0	4	vensterglas	groen	1	–	n.t.
09WICV000018	1	2	0	7	gebruiksglas	groen (waldglas)	1	fragment van een pasglas	XVIIA
09WICV000018	1	2	0	7	vensterglas	groen	1	–	n.t.

Bijlage 3 Overzicht bouwmateriaal (wandtegels)

vondstnummer	formaat	kleur	voorstelling	hoekmotief	omlijsting	datering	opmerkingen
09WICV000008	1 fragment	blauw	bijbelse voorstelling ?	ossenkop	dubbele cirkel	1680-1720	Judas' verhänging?
09WICV000008	1 fragment	blauw	landschap	spinnetje	geen	1680-1720	
09WICV000009	1 fragment	blauw	herderinnetje	onbekend	onbekend	XVIII A	
09WICV000013	20 fragmenten	blauw	bijbelse voorstellingen	ossenkop	dubbele cirkel	1680-1720	verschillende voorstellingen
09WICV000013	4 fragmenten	paars	bijbelse voorstellingen	ossenkop	dubbele cirkel	1680-1720	verschillende voorstellingen
09WICV000013	3 fragmenten	paars	ornament, centraal decor met omlijsting	geen	geen	1700-1800	spatwerk
09WICV000013	5 fragmenten	blauw	tulpen	meander	accoulade	XVIII B	
09WICV000013	7 fragmenten	blauw	herderccenes	spinnetje	dubbele cirkel	ca. 1700	
09WICV000013	3 fragmenten	blauw	bloem	lelie	gekarteld kwardraad met driestip	1630-1650	
09WICV000013	1 fragment	blauw	hangende vrucht in landschap	onbekend	dubbele cirkel	indet.	
09WICV000015	1 fragment	blauw	onbekend in landschap	onbekend	dubbele cirkel	1680-1720	
09WICV000016	2 fragmenten	blauw	onbekend	onbekend	geen	indet.	
09WICV000016	1 fragment	paars	onbekend	geen	geen	indet.	

Bijlage 4 Overzicht Goudse pijpen (ketels en stelen)

vondstnr.	put	vlak	vak	spoor	model ketel	bijmerk links	bijmerk rechts	hielmerk	opp vl. behandeling	datering	opmerkingen
09WICV000012	1	2	0	4	slanke trechtvorm	geen	geen	geen	gebotterd	1690-1715	
09WICV000012	1	2	0	4	trechtvorm	geen	geen	geen	filtraderinhg voorzijde	1700-1720	
09WICV000012	1	2	0	4	slanke trechtvorm	geen	geen	geen	gebotterd	1690-1715	
09WICV000012	1	2	0	4	klein ovoïde	geen	geen	onleesbaar gekroond	geglaasd, filtradering	1745-1765	
09WICV000013	1	0a	43	0	overbelast ovoïde	Wapen van Gouda, vormmerk stip	geen	38 gekroond	geglaasd, filtradering	1830-1850	Gouda, atelier van Abraham (1819-1843) of Tobias (1843-1855) Goedewagen
09WICV000017	1	2	0	8	weifelend ovoïde	geen	vormmerk twee stippen	pelikaan ?	geglaasd, filtradering	1730-1740	

vondstnr.	put	vlak	vak	spoor	aantal	versiering	datering
09WICA000005	1	0a	32	0	1	onversierd	n.t.
09WICA000012	1	2	0	4	10	onversierd	n.t.
09WICA000017	1	2	0	8	1	onversierd	n.t.
09WICA000018	1	2	0	7	4	onversierd	n.t.
09WICA000019	1	1	0	10	1	onversierd	n.t.
09WICA000020	1	1	0	9	5	onversierd	n.t.
09WICA000020	1	1	0	9	1	radering afgezoomd door parelrand	eind XVII